

Sámenuoraid resolušuvdna dálkkádatrievdamis

Dát lea resolušuvdna davviriikkalaš sámenuoraid konferánssas, mii dollojuvvui borgemánu 26. beaivve jagi 2021. Resolušuvdna leat ráhkadan Sámedikkiid nuoraidráđit Suomas, Ruožas ja Norggas. Resolušuvdna hábmejuvvui konferánssas, ja dan leat válmastan nuoraidráđit. Dát resolušuvdna lea rastá riikkarájiid doaibmaráva sámenuoraide dálkkádatrievdama vuostá.

Mii dovdát dálkkádatroasu ja doaimmaid, maid dat gáibida. Mii eamiálbmogat deaivdit dálkkádatrievdama Čuovvumušaid vuosttamužžan ja vearrámusat. Mii vásihit váikkuhusaid juo min gielain, ealáhusain ja árbevirolaš eatnamiin. Eamiálbmogat vásihit dálkkádatrievdama garrasepmosit earret eará danin, ahte dálkkádat lieggana guovtte geardde jođáneappot árktalaš guovlluin. Sámenuorat leat fuolas dálkkádatrievdama váikkuhusain earenoamážit sámiid árbevirolaš ealáhusaide ja kultuvrii.

Mii sápmelaččat leat okta álbmot njealji stáhta siste. Mis lea iežamet historjá ja eallinvuohki ja mis lea iešmearridanriekti. Mis lea vuoigatvuohka min eallinvuohkái ja árvvuidasamet vuodđuduvvi ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdánupmái. Mii deattuhit, ahte ovttasbargu sámenuoraid gaskkas galgá dorvvastuvvot oktasaš dáhpáhusaid ja čoahkkanemiid bokte. Mii deattuhit maiddái dan, ahte ovttasbargu sámiid gaskkas ja eará eamiálbmogiiguin galgá vuoruhuvvot rastá stáhtaid rájiid.

”Juos manahivččen sáme giela, dat dolvošii mielddis stuorra oasi mu eallimis. Muhtun olbmáiguin dat lea áidna giella, mainna sáhttit gulahallat.”

Árbedieđu mielde visot leat oktavuodas visot áššiide. Min oktasaš hástalusaid galgá oaidnit ollisvuohtan iige sierra. Mii deattuhit, ahte almmolaš oainnu vuostásaččat, min hástalusat eai leat dušše kultuvrralaččat, muhto baicce sosiálalaččat. Mii gáibidit, ahte min oappáid vuoigatvuodát Ruošša beale Sámis buoriduvvojit, ja ahte sin vuoigatvuohka eatnigillii, kultuvrii ja sosiála doaibmamii dorvvastuvvo.

Árbevirolaš sámi eallinvuohkái gullá oktavuohka luondduin ja dan suodjaleapmi. Mii sápmelaččat leat orron luonddus ja luonddu eavttuiguin gitta don doloža rájes. Min árbevieruide gullá, ahte luondu gudnejahttojuvvo ja das váldojuvvo dušše dat, maid dárbbáša. Min árbevirolaš guovllut leat dehálepmosat giela ealáskahttimis, árbedieđu seailluheamis ja iešmearridanrievtti ollašuhhttimis. Mii deattuhit, ahte dáid eatnamiid galgá dorvvastit árbevirolaš ealáhusaide. Dat

dahket vejolažžan eatnamiid suodjaleami vahátlaš eanangeavaheamis ja doalahit min giela ja kultuvrra ealasin.

“Finan vuovddis viehkame. In sáhtáše bargat nu, juos ii livčče buhtes áibmu, livčče ruvkket dahje eará.”

Servošeamet boarráset lahtuin lea ollu árbediehtu, ja dán galgá čohkket. Mis lea riekti oahppat sin dáidduid ja árbevieruid. Sis lea maiddá nana oktavuoha eatnamiidda, maid galgá seailluhit boahttevaš sohka buolvvaide. Lea dehálaš, ahte stáhtat ruhtadit árbedieđu vurkenvejolašvuođaid ja dan sirdima boahttevaš sohka buolvvaide.

Mii gáibidit, ahte árbediehtu buktojuvvo dásseárvosaš diehtogáldun, go dutkat ja hupmat dálkkádatrivdamis, guovlluid geavaheamis ja árbevirolaš ealáhusain.

“Lean oahppan ollu praktihka dáidduid iežan vanhemiin, áhkuin ja ádjáin ja maiddá bargamiin servoša lahtuiguin ja árbevirolaš ealáhusaiguin.”

Eamiálbmogat suodjalit 80 proseantta máilmmi biodiversitehtas. Mii dovdat, ahte min eatnamiidda čuočá beroštupmi, go leat sirdašuvvame eret fossiila boaldámušain, go bieggafámu ja čáhcefámu buvttadeaddjit gávnnaht min eatnama heivvolažžan energiijabuvttadeapmái. Dát dáhpáhuvvá eamiálbmogiid ja árbevirolaš eatnamiid goasttádusain ja geahpeda ain eanet luonddu mánggahámatvuođa.

Goalmádas máilmmi eanavuođu činas lea davvi jekkiin, darfeeatnamiin ja boares vuvddiin. Sámi boares vuovddit leat dehálaš čitnanjielut. Lahppu ja boares vuovddit leat oppa mihá dehálaččat maiddá bohccuide. Mii gáibidit, ahte dáid boares vuvddiid čuollamat heaittihuvvojit, ja ahte dat suodjaluvvojit nu, ahte sámit leat jođiheame dan barggu. Mii leat fuolas maiddá Sámi duottarluonddu dilis ja dan šlájain, go goahcceorda sirdašuvvá badjelabbui dálkkádatrivdama mielde ja heajosmahtta duoddara mánggahámatvuođa.

Dasgo min kultuvra eallá luonddus ja birrasis ja daid eavttuiguin, mii gáibidit, ahte ruvke- ja energiijafitnodagat máhcahit luonddu originála forbmii. Mii gáibidit čavgadeappo lágaid dáid fitnodagaid doaimmaide ja duođalaš iešmearridanrievtti midjiide. Mii eat dohkket, ahte dát fitnodagat dušše beare mitalit midjiide sin plánain, muhto baicce mii gáibidit dássálas ráđđádallamiid ja vuoigatvuođa gielidit prošeavttaid.

Dál gávdnojit kolonialisttalaš jođus leahkki fitnut, ja fitnut, mat leat gaskaboddosaččat gaskkalduhttojuvvon. Dát leat ovdamearkka dihte Nussir-ruvkefitnodat, mii nuoskkida bázahusaidiguin Riehpovuonas, bieggamilloplánat Trøndelages ja Rástegáissás Norggas, issoras viiddes ruvkevárremat Eanodagas, Avvilis ja Vuohčus ja stáhta oamastan Svea Skoge vuovdečuollamat ovdamearkka dihte Luokta-Mávvasa ja Muoná sámegiliin Ruočas. Mii gáibidit, ahte dát fitnut heaittihuvvojit dalán. Fitnuin ii leat sámeservoša miehtan.

“Lea hui fuones ášši, juos ruvkket bohtet vuvddiide. Dasto boazodoallu ja olles sámi eallinvuohki jávket.”

”Dieđusge das lea vealla, go jurddaša visot bázahusaid ja dan, mot čázádagat duššaduvvojit.”

Mii sámenuorat dovddastit ođđaseamos IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) raporttaid, earenoamážit sierraraporttaid, mat mitalit 1,5°C liegganeamis ja SROCC-raportta mearain ja jihkiin, ja maiddái 2021 IPCC WG1 AR6 -raportta, mii almmustahttojuvvui borgemánus 2021. Bohtosat čájehit davvi eamiálbmogiid guovlluin stuorra rievdadusaid, mat eai leat goassige ovdal leamaš. Eallišlájat, dego bohccot, rávddut ja eará luossaguolit, njálat ja davvi šattut, mat leat oppa mihá dehálaččat min ceavzima ja kultuvrra dáfus, šaddet garraseamos deattu vuollái ja sáhttet luottahuvvat čuovvovaš jahkelogiid áigge, juos dilli joatkašuvvá ná. Dáid dieđalaš árvoštallamiid vuođul mii gáibidit njulges ja vuoiggalaš doaimmaid davvi eamiálbmogiidda ja earenoamážit sámiid ruovttuguvlui, mii lea ruoktu áidnalunddot kultuvrraide, ealli- ja šaddošlájaid ja ekovuogádagaide. Juos mii massit dáppe juoidá, dat massojuvvo agibeavái. Mii dárbbasit hohpolaččat eamiálbmogiid vuoigatvuođaid dovddasteami, sámedieđu čáhkadeami birasmearrádusaide ja -oainnuide, ja lassin dorvoguovlluid ráhkadeami eatnamiid seailuheami várás ja eamiálbmogiid jođihan rekonstruerema ja ealáskahttima guovlluin, mat leat juo duššaduvvon.

Mii gáibidit njulges doaibmabijuid eastin dihte dálkkádatroasu, ja čoavdin dihte daid čuolmmaid, mat leat namuhuvvon IPCC-raporttas. Mii leat hupman dálkkádatrievdama čuovvumušain ja min servoša deaividan váikkuhusain juo jahkeviissaid. Eat sáhte geahpedit váikkuhusaid, muhto baicce mii galgat álggahit vuogáiduvvandoaimmaid dorvvastan dihte kultuvramet, giellamet ja ealáhusaideamet. IPCC-raporta ovdanbuktá roavva fáktadieđuid dálkkádatroasu birra ja mii gáibidit, ahte stáhtat váldet raportta duođas ja guldalit diehtaga. Dieđa lea min bealde.

Mii gáibidit, ahte mii váldojuvvojit mielde dásseárvosažžan ságastallamiidda dálkkádatrievdama birra sihke našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis áššedovdin ja dieđu hálddašeaddjin. Mii ánsásážit iežamet báikki ráđđádallamiin ja bargujoavkkuin. Mii gáibidit konkrehtalaš doaimmaid ja iežamet mekanismmaid lágaide, vai oažžut dárbbaslaš doarjaga vuogáiduvvan dihte dálkkádatrievdamii.

Mii gáibidit, ahte stáhtat čatnasit čitnaneutrálavuhtii ja IPCC meroštallan nuoskkidangeahpedemiide. Stáhta doaimmat eai oaččo heajosmahttit sámenuoraid ealáhusaid ja kultuvrra. Mii leat massán min eatnamiid eará eanangeavaheapmái ja infrastruktuvrui, ja dál min eatnamiid gáibidit ruoná kolonialismma geavahussii dálkkádatrievdama vuostá. Mii eat váldde ovddasvástádusa dálkkádatrievdamis eatge oaffaruša min kultuvrra ja eatnamiid dáid doaimmaide, daningo mis ii leat ovddasvástádus das, manin dát doaimmat dárbbasuvvojit.

Mis lea riekti geavahit eatnamiiddamet ja čázadagaideamet árbevirolaš vugiiguin. Mii deattuhit, ahte árbevirolaš sámi ealáhusat leat dehálaš oassi min kultuvrras. Lea dehálaš, ahte mis lea vuoigatvuohta dáid eatnamiidda ja čázadagaide, dasgo stuorra oassi min kultuvrras ja identitehtas laktása daidda. Min eaiggátvuohta eatnamiidda ja čáziide galgá dorvvastuvvot. Mii háliidit suodjalit min eatnamiid ja čáziid sisabahkkemiin.

Mii dovddastit árbevirolaš ealáhussaneamet boazodoalu, guollebivddu, meahccebivddu, čoagginealáhusa ja duoji ja daid ođđaáigásaš hárbjehanhámit. Dát leat nana oasis identitehtas, ja dat seailuhit árbedieđu. Árbevirolaš ealáhusaid hárbjeheddiid galgá doarjut. Mii leat hui fuolas

dálkkádatrievdama váikkuhusain árbevirolaš ealáhusaide ja olles min kultuvrii. Váikkuhusaid sáhtta áicat juo dál.

Mii leat hui fuolas boazodoalu boahttevuodas. Bohccuid guohtun geahpeda dálkkádatrievdama váikkuhusaid. Bohccot borret duoddara šattuid, mii geahpeda miestagiid ja dalle beaivváščovga speadjalastá eanet gomuvuhtii. Dálkkádatrievdama dihte bohccuin leat eanet parasitah. Molsašuddi dálkki dihte lea váddáset einnostit muohttaga ja jieŋa gearddádagaid. Jieŋagearddit váttasmahttet bohccuid biepmu gávdnana ja dagahit nealguma. Mii sávvat maiddá, ahte sámiid ealáhusain geavahuvvon fievrut gárgehuvvojit nu, ahte dat nuoskkidit unnit.

Áibmogearddi temperatuvra lohtana, man čuovvumuššan čázádagat liegganit ja dat váikkuha maiddá guollešlájaid. Mii leat fuolas das, ahte vierisšlájat bohtet davveguovlluide. Ovdamearkka dihte dálkkárat leat gilvaguolli ruoššaluossa ja ođđa divrešlájat. Dálkkádatrievdama váikkuhusat heajosmahttet davvi luonddu – orda sirdašuvvá davvelii ja badjel 24 gráđa temperatuvrrat Čáziin áitet galbma čázi guliid luottahuvvat, degomat rávdduid, dápmohiid, soavviliid ja eará šlájaid. Vierisšlájaid lassáneapmi čájeha, ahte dat sáhttet buhttet endemalaš šlájaid. Mii leat fuolas das, ahte čázádagat goiket, jávrrit unnot, debbot levvet ja mikroplastihkat gávdnojit maiddá Sámi Čázádagain. Mii dovddastit eahpevuogigalašvuoda Deanu soahpamušas, mii loavkida báikkálaš sámeservoša, eamiálbmoga vuoigatvuodaid. Mii gáibidit, ahte dát vearrivuolta divvojuvvo ja hehttehusat servošii buhtaduvvojit. Mii gáibidit maiddá doaimmaid, mat ealáskahttet ja juhket riikkarájiid rastá árbedieđu guollebivddu birra olles Sámis ságastallamiid bokte.

“Mii fidnet buriid guliid ruovttugáttiin.”

Duodji lea ealáhus, mii doalaha min oktavuodá servošasamet, kultuvraseamet ja eallinvuohkásamet. Duodji dahkkojuvvo oktagaslaččat juohkehažžii sierra, ja dat muitala servoša lahtuide ovdamearkka dihte, ahte gos sii leat eret. Mii dovdat, ahte duodji lea sorjavaš eará ealáhusain, daningo oassi ávdnasiin bohtet bohccos ja guolis. Dálkkádatrievdá, man geažil maiddá duoji geavahanvuogit ja -áiggit rivdet. Dát mearkkaša, ahte oasis duojsis sáhttet jávkat. Mii gáibidit doaimmaid, maiguin čohkkejuvvojit dieđut duoji birra, vai sáhttet dorvvastit, ahte árbevierut ja dieđut sirdašuvvet čuovvovaš sohkaolvvaide.

Mii dovdat, ahte luohteárbevierru nanosmuvvá, daningo girku ii šat dubme dan. Eambbohat ah' eambbohat ohppet sogaideaset luđiid ja ožžot eallámušaset das. Mii dárbbášit eanet vejolašvuodaid juogadit árbevieruid servoša čoahkkanemiin ja maiddá ámmátlaččat.

Gielas lea mearkkašahtti rolla olbmo identitehtii ja servošiidda. Juohke sámemánas lea vuoigatvuolta oahppat iežas eatnigiela. Mii dovddastit daid nuoraid ja rávesolbmuid dárbbuid, geat leat massán gielaset, muhto geat cuvkejit dál sohkaolvvaid traumaid ja ohppet dál eatnigielaset. Gielalaš vuoigatvuodát laktásit njuolga árbevirolaš ealáhusaide ja duodjái, daningo juos mii massit oktavuodá daidda, mii massit maiddá giellamet. Mis leat maiddá sánit, maid ii sáhte njuolga jorgalit eará gielaide. Mii leat fuolas das, mot dálkkádatrievdan váikkuha min gillii, daningo muohttagii dahje lundui laktáseaddji sánit soitet jávkat min sátnerájus. Sámenuoraid galgá doarjut ja arvosnuhttit hupmat iežaset eatnigiela.

Sámenuorain lea vuoigatvuohta geavahit sámeigiela sierralágan oktavuođain, maiddá dalle go sii dikšot áššiid virgeoapmahaččaiguin. Sámeigiela oahpahusa galgá oaidnit dásseárvosažžan eará giellaoahpuiguin, dasgo mis lea eamiálbmogin vuoigatvuohta hupmat, oahppat ja geavahit eatnigiellamet. Mii gáibidit lasi resurssaid sámi skuvlejupmái ja bálvalusaid ruhtadeapmái.

“Mii geavahit sámeigiela sosiála medias ja maiddá dalle, go mii speallat videospealuid.”

Mii dárbbasit dearvvašvuođafuolahussii eambbo ámmátolbmuid, geain lea skuvlejupmi kultursensitiivvaláš mielladearvvašvuođabálvalusaide, ja maiddá eambbo sápmelaš dearvvašvuođafuolahusa ámmátolbmuid, amaset sámenuorat dárbbasit čilget maid sii dovdet ja vásihit. Sámenuorain lea vuoigatvuohta oažžut alladásat, kultuvrralaččat ja gielalaččat vuogas veahki ja bálvalusaid, go sii gieđahallet sohka buolvaid hávi ja dálkkádatrivdama dagahan átestusa. Mielladearvvašvuođabálvalusat ja eará bálvalusat galget leat dorvvolaččat ja oažžun ládje maiddá Sámi olggobealde. Dieđut bálvalusaid ja čuolmmaid birra galget čohkkejuvvot njuolgguslaččat. Mii dárbbasit maiddá oahpahusa servošemet siste arvedávgesámiid vuoigatvuođaid ja hástalusaid birra. Sii leat unnitlogu unnitlohku.

Juohke sámenuoras lea vuoigatvuohta geavahit sámeigiela maiddá sosiála medias, ja mis galggašii leat oadjebasvuohta, go mii bargat nu. Mii gáibidit doaimmaid sámiid vásihan vaššiságaid ja vealaheami vuostá. Mii gáibidit eanet oahpahusa eanetlohkui sámiid birra, daningo dás lea njulges oktavuohta vaššiságaide, maid mii deaividit. Rasismma ja vaššiságaid váikkuhusat sámiide eai dutkojuvvo doarvái, ja dávjá stáhta lágat eai dovda vaššiságaid, mii dihtto stereotiippain, eananvuoigatvuođain, iešmearridanvuoigatvuođain ja maiddá kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuođain. Rasisma sámiid guovdu sáhtta ráddjet nuora hálu oassálastit árbevieruide ja doalahit kultuvrra ealasin.

Mii leat fuolas vaššiságaid čuovvumušain. Boazodoallit vásihit vaššiságaid, mat bohtet eanetlogus, muhto dađi bahábut maiddá min iežamet servošis. Boazodolliid siste leat olu iešsorbmemat. Vaššiságat sáhttet dagahit maiddá bohccuid biinnideami. Boazodoallit leat deaividan bolesiid hárjehan vealaheami. Mii dárbbasit lasi skuvlejumi šibitdoaktáriidda, geat dikšot buohcan dahje lápmašuvvan bohccuid.

“Korona lea váikkuhan mu sámeigiellageavaheapmái, dasgo in leat oaidnán olbmáidan guovtti jahkái. Mii váillahit nuppiideamet.”

Mis lea vuoigatvuohta boahhtevuhtii, ja dat galgá leat min vuohkái. Lea dehálaš, ahte mis leat arenat ja oktasaš deaivvadeamet, gos mii oažžut hupmat áige guovdilis fáttáin ja hábmet oktasaš oainnuid. Dát deaivvadeamet leat dehálaččat min boahhtevuhtii ja buresbirgejupmái. Dego leat gávnahan koronaepidemiija áigge: mii sierranit álkit nubbi nuppis stáhtaid doaimmaid dihte. Mii gáibidit doaimmaid boahhtevuođa ovdii, amas ná geavvat šat goassige. Dego dajaimet álggus: mii leat okta álbmot njealji stáhta siste. Eat divtte stáhtarájiid sirret min.

Ellos Sápmi! Live Sápmi! Leve Sápmi! Eläköön Sápmi!